

„Csak hallgass, krónikás, a mai napokról!”

Krúdy Gyula az őszirózsás forradalom és a Tanácsköztársaság idején

G. BARTÓK BÉLA

Amikor 1918. október 31-én győzött a pesti forradalom Krúdy Gyula is izgatottan követte az eseményeket, pedig a megmozdulás nem érte meglepetésként. Már 1916-ban *Mézeskalács* című cikkében megjósolta az úri Magyarország pusztulását és megfogalmazta a megoldandó kérdéseket. „Vajon sikerül-e másodszor a jobbagság eltörlése? Akadnak-e hazánkban új Kossuthok, akik vezetnek az új függetlenségi harcot?” Az első világháború előtti újságcikkeinek szenvedélyes jövődőléseiből logikusan következett az a lelkesedés is, amellyel a forradalom győzelmét fogadta, mivel egy igazságosabb társadalmi és politikai rendszer megvalósítását remélte. Ezzel a hitével egyáltalán nem állt egyedül a korabeli irodalmi életben, mert ha fellapozzuk pl. a József Farkas szerkesztette 1959-1967 között megjelent *Mindenki ujakra készül* című gyűjtemény 4 kötetét, számtalan ma is tisztelt íróra és költőre bukkanunk (Móricz Zsigmond, Móra Ferenc, Kosztolányi Dezső, Babits Mihály, Juhász Gyula stb.), akik őszinte bizalommal, optimizmussal üdvözölték a radikális változásokat, amelyekre történelmileg igazoltan valóban megérett a korabeli Magyarország.

Krúdy háborúellenes cikkei már 1915 óta megjelentek a lapokban, de csak 1918 őszén mutatott rá, hogy Magyarország részvétele a háborúban szükségszerű és tragikus következménye volt a dualista államnak és a Németországgal kötött szövetségnek. „A magyar nemzet, akit bekötött szemmel vittek a veszthelyre, megtorpant a bitófa árnyékában. A varjak, hollók már ott kóvályogtak szegény elbolondított feje körül. Egy fületlen petákot sem ért Magyarország jövője. Megásva a sírverem, ahová mindenestől belefördítjük a nemzetet a rossz vezérek, eszevesztett politikusok, gyöngye királyok.” – írta a *Naplójegyzetek zord időből* című cikkében. Az új honfoglalás című tárcájában a Déli Hírlapban leszögezte, hogy a régi Magyarország „sujtásos közjogával, eszevesztett monarchiájával, sírboltszagú politikusaival” a történelem süllyesztőjébe került és az új Magyarországnak új történelmet kell írnia. Krúdy radikális, kurucos gondolkodása éles gúnyval ítélte el nemcsak magát a közös államot, a Habsburg dinasztiát, hanem az 1867 és 1918 közötti magyar belpolitika szinte valamennyi kormánypárti és ellenzéki politikusát. Ugyanakkor túlzások is olvashatók dühös és elfogult történelmi elemzéseiben, amelynek nagyon is reális és aktuális okai voltak. „Meg kell semmisíteni Magyarország történetét 1867 óta. Ez volt a legaljasabb korszaka a magyar nemzetnek.” – hangzott *Divatlevél* című írásában a Magyarország egyik decemberi számában majd így folytatta: „Mintha egyetlen tisztse-

Krúdy Gyula 1919 körül (PIM)

séges ember se lett volna többé Magyarországon. A hatvanhetes politika megmérgezte a kutakat, a levegőt és a vért.”

Nem objektív ez az elfogult vélemény, hiszen tudjuk, hogy Krúdy 1920 után megjelent regényei éppen a Monarchia és a történelmi Magyarország iránti nosztalgiát sugározzák, sőt fellelhetjük bennük a Ferenc József-mítoszt is. Az *Új történelmet kell írni* című 1919-es cikke hitet tett egy másféle szemléletű történetírás mellett (*Dózsa György szellemét kell megidézniünk*), de közben elvetett pozitív értékeket is. „Alig volt királyunk, akinek kezéhez vér nem tapadt, mégis szobrokat állítottunk nekik.” – írta szenvedélyesen.

Krúdy Gyula gondolkodását azonban nemcsak ezek az ellentmondások jellemezték, hanem a lelkesedés is, amellyel kiállt a független Magyarország, a köztársaság és tulajdonképpen a szocializmus mellett. Már 1918-ban lelkesen üdvözölte a földosztás tervét, amikor Buza Barna földművelésügyi miniszter portréját rajzolta meg. „A nép, amely annyit énekelt a réteknek és szántóföldeknek, amíg másnak művelte s másnak dédelgette, elérkezett régi szerelméhez, a földhöz. Utolérte ezerszázéves álmát a nép, az álmot, amely délibáb tengerként merült le előtte a szemhatáron amint eddig megközelítette – földje lesz a népnek.” Buza Barna (1873–1944) 1918-ban a Nemzeti Tanács tagja, a Károlyi- és Berinkey-kormányok földművelésügyi minisztere, Károlyi földreform-elképzeléseinek képviselője volt. Ő készítette elő a földosztásról szóló néptörvényt, amely szerint az 500 holdon felüli nagybirtokokat és a 200 holdon felüli egyházi birtokokat részleges kárpótlás ellenében kisajátították, és 5-20 holdas

családi birtokokként kifarcellázták volna. Érdekes részletekkel szolgálnak a forradalom politikusaikról Krúdy egyéb tárcái is, amelyekben Kunfi Zsigmond, Garami Ernő, Hock János, Nagy György és Károlyi Mihály politikai arcképét festette meg.

1918 szilveszterén vetette papírra a címben leírt mondatot, amikor elismerte, hogy nehezebb eligazodni az életben, az embereken, a mindennapokban mint valaha. Krúdy 1919 elején hosszú riportot írt Károlyi Mihály kápolnai földosztásáról, ami külön kötetben jelent meg. 1925-ben *A tegnapok kódlovagjai* című kötetében *Károlyi különös pályafutása* címmel már visszafogottan és ironikusan írt a forradalom első miniszterelnökéről, de 1918 őszén még rajongott érte és hálás volt neki. Eredetileg a Károlyi-párt lapjában, a Magyarországon jelent meg folytatásos írásként a kápolnai tudósítás, aztán a szöveg önálló életre kelt. 1919-ben a Károlyi-könyvtár 4. köteteként jelent meg, később több évtized után 1978-ban a Mezőgazdasági Kiadó adta ki, majd 1982-ben a Gondolkodó Magyarok sorozatban a Magvető is megjelentette. „Károlyi Mihály ott áll a síkság közepén, amely a nagy magyar Alföldet határolja: a kápolnai csatamezőn és onnan beszél az országhoz, hogy a süketek is megértik a szavát. Egy történelmi csoda folyik a szemünk láttára.” A Tanácsköztársaság kikiáltása után riportokat írt a Fejér megyei termelőszövetkezetek megalakulásáról *Fehérvári könyv* címen, amelyet 24 oldalon elsőként a Közoktatásügyi Népbiztosság majd a proletárdiktatúra 60. évfordulójára reprint alakban a székesfehérvári könyvtár jelentetett meg. „Milyen napjainkban Fejérmegye és Székesfehérvár – tette fel a kérdést – midőn történelmi fátyol nélkül, nyitott szemmel és illúzió nélkül nézzük a világot, Magyarországot 1919 tavaszán?” A forradalom és a diktatúra idején Krúdy nagyon aktív publicista volt, cikkeivel, riportjaival sokszor találkozhatunk a korabeli sajtóban. 1919 februárjában Buza Barna miniszter a Néplap főszerkesztő-helyettesévé nevezte ki, ahol másfél hónapig dolgozott. Polonyi Géza, a fővárosi közmunkatanács elnöke felkérte, hogy segítsen eldönteni, mely budapesti közterületeknek kellene új neveket adni. Az író elkészített egy tervet, amelyet az a cél vezetett, hogy elsősorban a magyar szellemi élet kiválóságairól nevezzék el az utcákat és a tereket. Nem tudta azonban kivonni magát az események hatása alól és kénytelen volt ebben a kérdésben is alkut kötni. „Javasolom, hogy az Országház teret Népszava térnek nevezzék le, miután ott kiáltották ki a diadalmas köztársaságot.” – olvasható egyéb aktuális politikai javaslatai mellett.

Krúdy Gyula Új pesti utcanevek

Krúdy Gyula a mai nap folyamán a következő indítványt adta át a Közmunka Tanács elnökének:

A pesti új utcanevek ügyében, amelyre megbízást volt szerencsém kaphatni a Fővárosi Barátoktól, egyelőre, amíg a részletes és mindenre kiterjedő munkálat elkészül, a következőket javaslom: A Közmunkák Tanácsa nevezze el

a *Gizella-teret: Károlyi Mihály* térnek miután ott tartotta a Függetlenségi Kör ablakából Károlyi Mihály gróf az emlé-

kezetes beszédeket, amelyek a diadalmas forradalmat megindították. A tér eddig Ferenc József Gizella nevű leányáról volt elnevezve, amire többé semmi szükségünk sincs.

Javasolom, hogy

a *Ferenc József teret: Október 29-térnek* nevezzék el, miután 1918. október 29-én ott lóttek utoljára a szabadságát követelő nép közé. A tér eddig a régi királyról volt elnevezve, akire többé nem szívesen emlékezünk.

1918 őszétől Krúdy a Margitszigeten a Nagyszállóban, majd József nádor egykori kastélyában lakott. A Tanácsköztársaság idején írt egyik leghatásosabb cikke erről a helyről szól. Azokat a heteket mutatta be, amikor a szegény munkásgyermekek is birtokukba vehették a Margitszigetet. A gyermeküdültetés legendája, amelyet általános iskolai történelem tankönyvek hangsúlyoztak 1959 után évtizedeken keresztül, Krúdy Gyula nyomán vált mind a mai napig érezhető részévé a Tanácsköztársaság megítélésének. A nincstelen iránti szolidaritás azonban nem elvont írói programot jelentett számára, hanem az emberek iránti tisztelet és szeretet alapvető erkölcsi parancsát. 1918-19-es nézeteiből később sokat felülvizsgált és elutasított, de a szegény emberek iránti elkötelezettségét, együttérzését sosem tagadta meg. A *Szegény gyerekek a Szigeten* című írásában a valóra vált mesét egy írói látomással fejezte ki. „A lelenc, az árva, a pincelakó szegény, az iskola porában elhervadt, a külváros füstjében elsápadt gyermek álmában a tündérbertben járt és reggelre megtalálta a kert, amely nem osont tova, mire felébredt.”

Krúdy Gyula kortársaihoz hasonlóan új Magyarországot várt a forradalomtól és a diktatúrától, de az új világ nem olyan lett mint amelyet remélt, ezért keserűen csalódott. Neki is szembe kellett néznie a vörös terror híreivel, amely az írókat, költőket eltávolította a bolsevizmustól. 1919 után másféle kompromisszumokra kényszerült. Megpróbált beilleszkedni az ellenforradalmi rendszerbe is, felülvizsgálta forradalmi nézeteit, de őt is érték támadások múltja miatt. 1920 elején Négyesy László *Az író erkölcsi hite* című nyílt levelében hazaárulással, nemzeti múlt meggyalázásával vádolta meg, a *Krúdyzmus vagy bolsevizmus* című cikk írója pedig egy korábbi vezércikke miatt ítélte el, sőt tehetségtelenséggel vádolta. Az író megpróbált védekezni, cáfolni, de elszigetelődött. Hamarosan bejelentette, hogy kilép a Petőfi Társaságból, mert nem akart annak a Pekár Gyula államtitkárnak a társa lenni, aki szintén támadást indított ellene. Az újságok visszaküldték írásait, a könyvkiadók nem akarták műveit kiadni, a színházak nem játszották színdarabjait. Bár kisebb megalkuvásokra kényszerült, mégsem süllyedt nyomorba és a forradalmat sem tagadta meg, és anyagi nehézségei ellenére is ragaszkodott az írói szabadsághoz. Krúdy Gyula Pekár Gyulának írt válaszában fogalmazta meg legtömörebben válaszáat az őt ért vádakra, amelyek számunkra is megmagyarázzák 1918-1919-es magatartását és nézeteit: „Én mindig az voltam, aki ma. Magyar író.”

Javasolom, hogy

a *Országház-teret: Népszava-térnek*

nevezzék el, miután ott kiáltották ki a diadalmas köztársaságot.

Javasolom végül, hogy

a *Városligetet: Köztársaság-ligetnek*

nevezzék el, miután ez Budapest legnagyobb beépítetlen területe, ahol a munkásgyűléseket tartani szokták volt.